

KÖNYVTÁRI TREND/ JELENTÉSEK

2015-2023 / 2024 / 12.

KÖNYVTÁRI
PÉNZÜGYEK

Magyar Nemzeti Múzeum
Közcgyűjteményi Központ

ORSZÁGOS
SZÉCHÉNYI
KÖNYVTÁR

KÖNYVTÁRI PÉNZÜGYEK

BEMUTATJUK A MAGYARORSZÁGON MŰKÖDŐ KÖNYVTÁRAK ÉS KÖNYVTÁRI SZOLGÁLTATÁSI PONTOK BEVÉTELEINEK ÉS KIADÁSAINAK ALAKULÁSÁT.

A *Könyvtári pénzügyek* című jelentésben az országos könyvtári statisztika adatai alapján mutatjuk be a Magyarországon működő könyvtárak, illetve könyvtári szolgáltatási pontok bevételeinek és kiadásainak alakulását a 2015 és 2023 közötti időszakokra vonatkozóan. A jelentés az alábbi öt témakörben mutatja be a magyarországi könyvtárak pénzügyeire vonatkozó trendeket.

1. Módszertani megjegyzések, adatszolgáltatói változások;
2. A könyvtárak összes bevétele és kiadása;
3. A könyvtárak főbb bevételi forrásai és kiadási céljai;
4. Állománygyarapításra fordított kiadások;
5. Személyi juttatásokra fordított kiadások.

1. MÓDSZERTANI MEGJEGYZÉSEK, ADATSZOLGÁLTATÓI VÁLTOZÁSOK

Az OSAP 1442 könyvtári statisztikai adatlap pénzügyi tábláját 2014 óta az ellátott szolgáltatóhelyek mellett a tag- és fiókkönyvtáraknak sem kell kitölteniük, és ezért döntő többségük a gyakorlatban sem szolgáltatott adatokat. Az ilyen könyvtári szolgáltatási pontok 2015–2023-as rekordjaiban a tévesen vagy duplán megadott adatokat a harmonizált idősoros állományból töröltük. Azonban a tag- és fiókkönyvtárak pénzügyi adatait, az ellátott szolgáltatóhelyekétől eltérően, a központi könyvtár adatlapja elvileg tartalmazza. Jelen pénzügyi riportban ezért nem szerepelnek a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR) keretében ellátott szolgáltatóhelyek, azonban a vármegyei, fővárosi és városi könyvtárak fiókkönyvtárait, valamint az ellátó könyvtári adatlapok adatait az elemszámok és így az átlagok számításakor figyelembe vesszük. A fentiek következtében jelen pénzügyi riport a 2023-as évre vonatkozóan 559 könyvtári szolgálta-

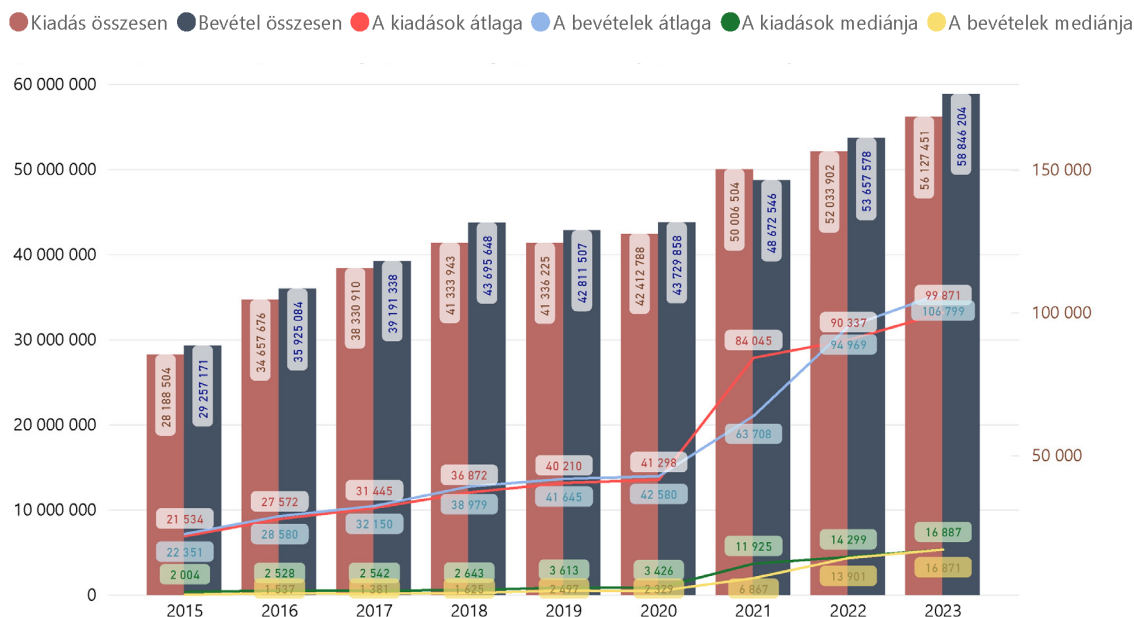
tási pont adatain alapul. Ez az érték a 2022-es év darabszámával nagyjából megegyezik (576), azonban jóval kevesebb, mint a 2015-ös 1309 vagy akár a 2020-as 1027 darab. Ennek egyik oka a módszertan változása mellett az a tendencia, hogy bizonyos könyvtárak, jellemzően egyes felsőoktatási (kari), illetve tudományos szakkönyvtárak (így például az ELTE vagy az MTA könyvtárai) 2021-től kezdődően fokozatosan összevontan kezdték a pénzügyi adataikat jelenteni. Emellett hatással volt a pénzügyi adatot szolgáltatók körének szűkülésére a KSZR-ek számának és arányának folyamatos emelkedése is. A bevételek és kiadások évenkénti változásainak értelmezésekor tehát mindenképpen figyelembe kell venni, hogy a pénzügyi adatokat közlő, önálló gazdasági egységként működő könyvtári szolgáltatási pontok számának változása nagy hatással van a középértékekre (lásd az 1. ábrán a 2021-től megugró átlagokat), míg az értékösszegekre összességében nincs hatással.

2. A KÖNYVTÁRAK ÖSSZES BEVÉTELE ÉS KIADÁSA

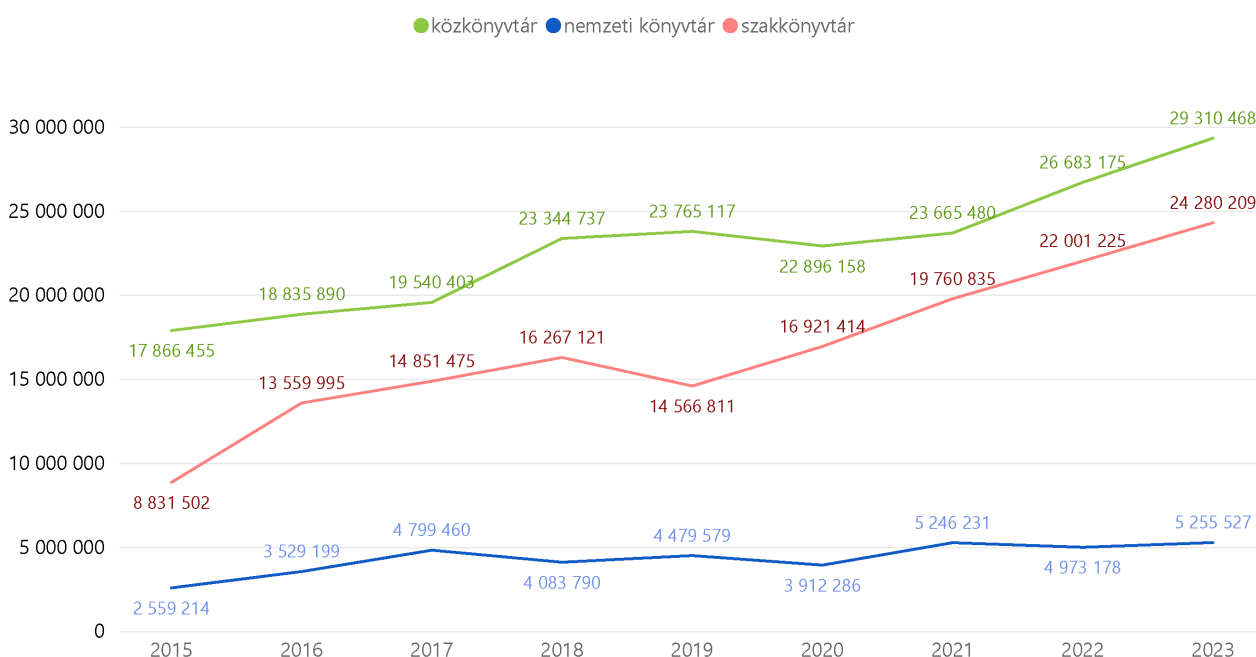
A vizsgált könyvtárak együttes bevételeinek összege a 2015-ös 29 257 171 000 forintról 2023-ra 58 846 191 000 forintra emelkedett, azaz megduplázódott. A bevételek növekedése 2015 és 2018 között dinamikusabb volt, míg 2018 és 2020 között inkább stagnálás, majd 2021-től a korábbinál is dinamikusabb emelkedés figyelhető meg. A kiadások összegének tendenciája hasonlóan alakult, 28 188 504 000 forintról 56 127 438 000 forintra, azaz a duplájára emelkedett a vizsgált időszakban (1. ábra).

A bevételek nagyságrendjét tekintve a könyvtárak között a legnagyobb súlyt a közkönyvtárak képviseli.

1. ÁBRA: A KÖNYVTÁRAK ÖSSZES BEVÉTELE ÉS KIADÁSA (EZER FT) 2015–2023

2. ÁBRA: A KÖNYVTÁRAK ÖSSZES BEVÉTELE FŐBB KÖNYVTÁRTÍPUSOK SZERINT (EZER FT) 2015–2023

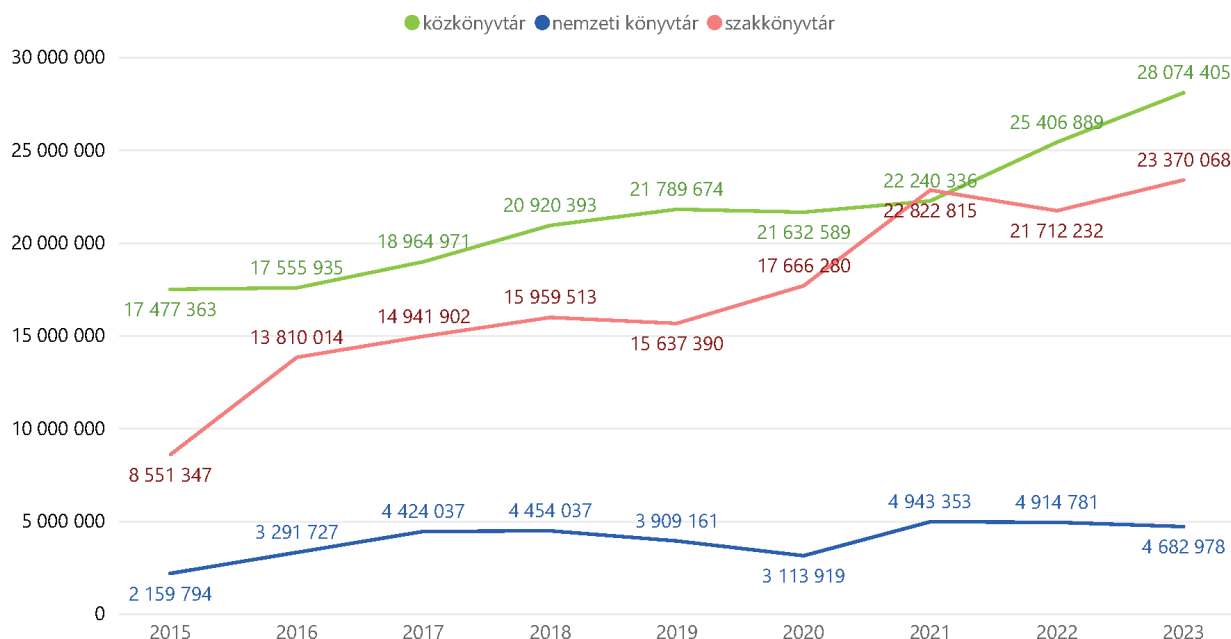

selik, amelyek 2023-ban együttesen 29,3 milliárd forintos forráshoz jutottak. A főbb könyvtártípusok közül a második legnagyobb összeg a szakkönyvtárakhoz került, amelyek 2023-ban 24,3 milliárd forintos összegből gazdálkodhattak, míg a nemzeti könyvtár közel 5,3 milliárdos támogatást kapott. A bevételek minden vizsgált könyvtártípusban jelentősen emelkedtek 2015-höz képest (2. ábra). 2022-höz képest további 9%-kal emelkedtek a közkönyvtárak, illetve a szakkönyvtárak bevéte-

lei. A nemzeti könyvtár forrásai ezzel ellentétben alig növekedtek 2022-höz képest, így folytatták az évente hullámzó tendenciát.

A kiadások nagyságrendjét tekintve is azonos sorrend figyelhető meg, mint amit a bevételek esetében már láttunk. A legnagyobb súlyt a közkönyvtárak képviselik, majd a szakkönyvtárak és a nemzeti könyvtár következnek. 2021-ig a könyvtárak kiadásai mindhárom fő könyvtártípusban kö-

3. ÁBRA: A KÖNYVTÁRAK ÖSSZES KIADÁSA FŐBB KÖNYVTÁRTÍPUSOK SZERINT (EZER FT) 2015–2023

vették a bevételek változásainak dinamikáját, és a forrásoldal által megszabott kereteken jellemzően csak a szakkönyvtárak terjeszkedtek túl a vizsgált időszakban. Azonban 2022-ben ez megváltozott: a szakkönyvtárak esetében a kiadások növekedése megtört (csökkent), így tavaly a közkönyvtárak mellett a szakkönyvtárak is a forrásaik szabta kereteken belül gazdálkodtak (3. ábra).

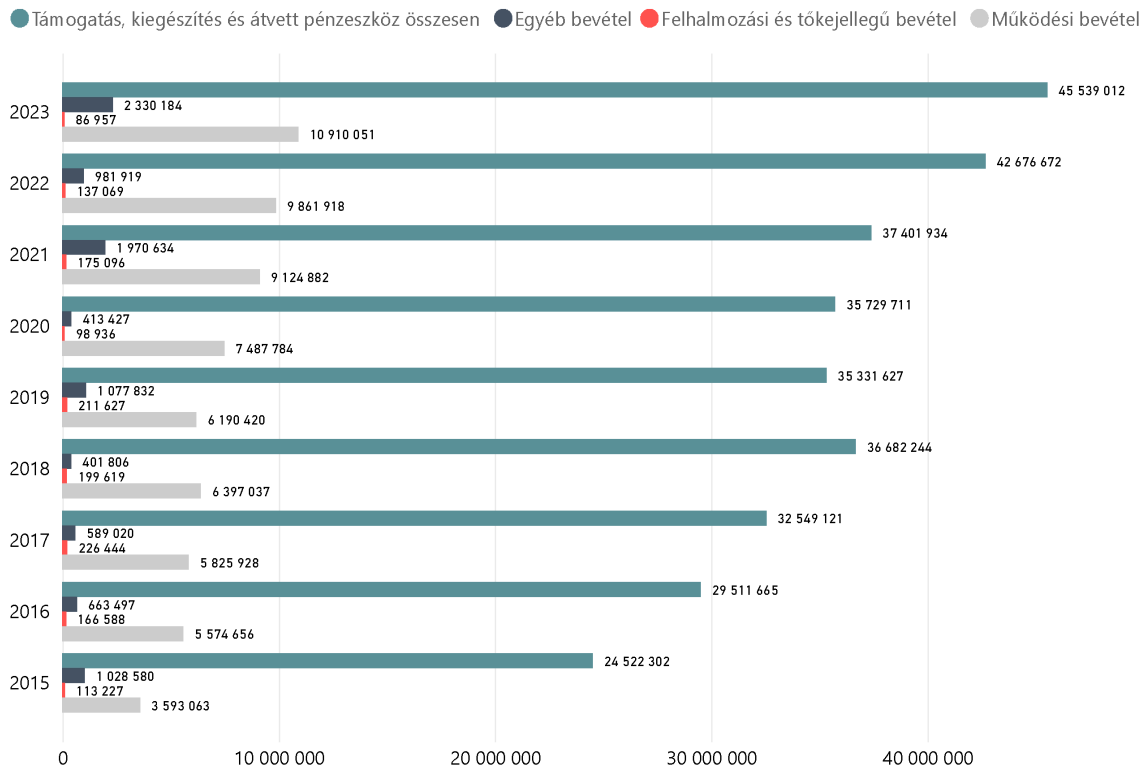
3. A KÖNYVTÁRAK FŐBB BEVÉTELI FORRÁSAI ÉS KIADÁSI CÉLJAI

Az összbevételeken belül a legnagyobb forrást a fenntartói támogatás, kiegészítés jelenti, és ennek emelkedése felelős az összbevételek (2015 és 2018 között, illetve 2021-től megfigyelhető) dinamikus növekedéséért is. A fenntartóktól származó források a 2015-ös 24,5 milliárd forintról 2023-ra 45,6 milliárd forintra (86%-kal) emelkedtek. A könyvtárak számára a második legjelentősebb bevételi forrást a működési bevételek jelentik, amelyek 3,6 milliárd forintról 10,9 milliárd forintra emelkedtek 2015 és 2023 között. A felhalmozási és tőkejellegű bevételek, valamint az egyéb bevételek a könyvtárak fenntartásához csak kismértékben járulnak hozzá. Előbbiek nagyságrendileg 100–200 millió, míg utóbbiak 400–2300 millió forint között ingadoztak a vizsgált időszakban – 2023-ban érték el az eddig mért legmagasabb értéket: 2,33 milliárd

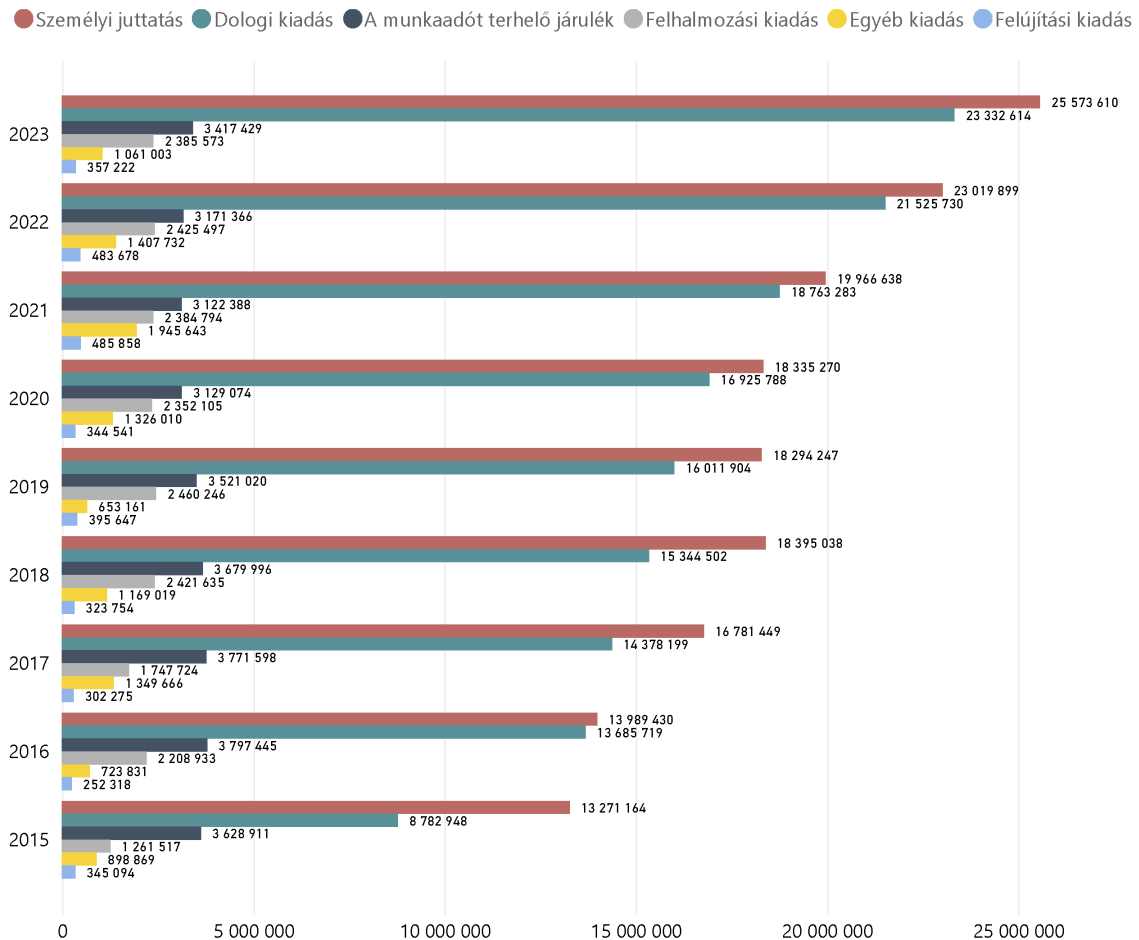
forintot (4. ábra). Utóbbi esetében még érdemes megjegyezni, hogy 2019-től jelentősen csökkent az egyéb bevételt statisztikában rögzítő adatszolgáltatók (könyvtári egységek) száma: nagyságrendileg 1000-ról 600-ra, ami részben a gazdálkodását tekintve nem önálló, illetve fuzionált könyvtárak számának növekedéséből is fakad.

A kiadási célok között a legnagyobb súlyt a személyi juttatások képviselik, amelyek összege 2015 és 2023 között szintén jelentősen emelkedett. A könyvtárak által személyi juttatásokra fordított pénzösszeg a 2015-ös 13,3 milliárd forintról 25,6 milliárd forintra (93%-kal) növekedett 2023-ban. A bér jellegű kifizetésekkel összefüggő munkáltatói járulékok összesített értéke ugyanakkor a 2016. évi 3,8 milliárd forintról 3,4 milliárd forintra változott 2023-ra (kissé, 0,3 milliárddal emelkedett a 2022-es értékhez képest). A könyvtárak kiadásai között a második legnagyobb tételt a dologi kiadások jelentik. Ezek az állománygyarapításra fordított költségek nélkül számítva 8,8 milliárd forintról 23,3 milliárd forintra emelkedtek a vizsgált időszakban, aminek a háttérében elsődlegesen a megemelkedett rezsiköltségek állhatnak. Más típusú kiadások tekintetében (felújítási, illetve egyéb kiadások) összeségében nem történt számottevő változás (5. ábra).

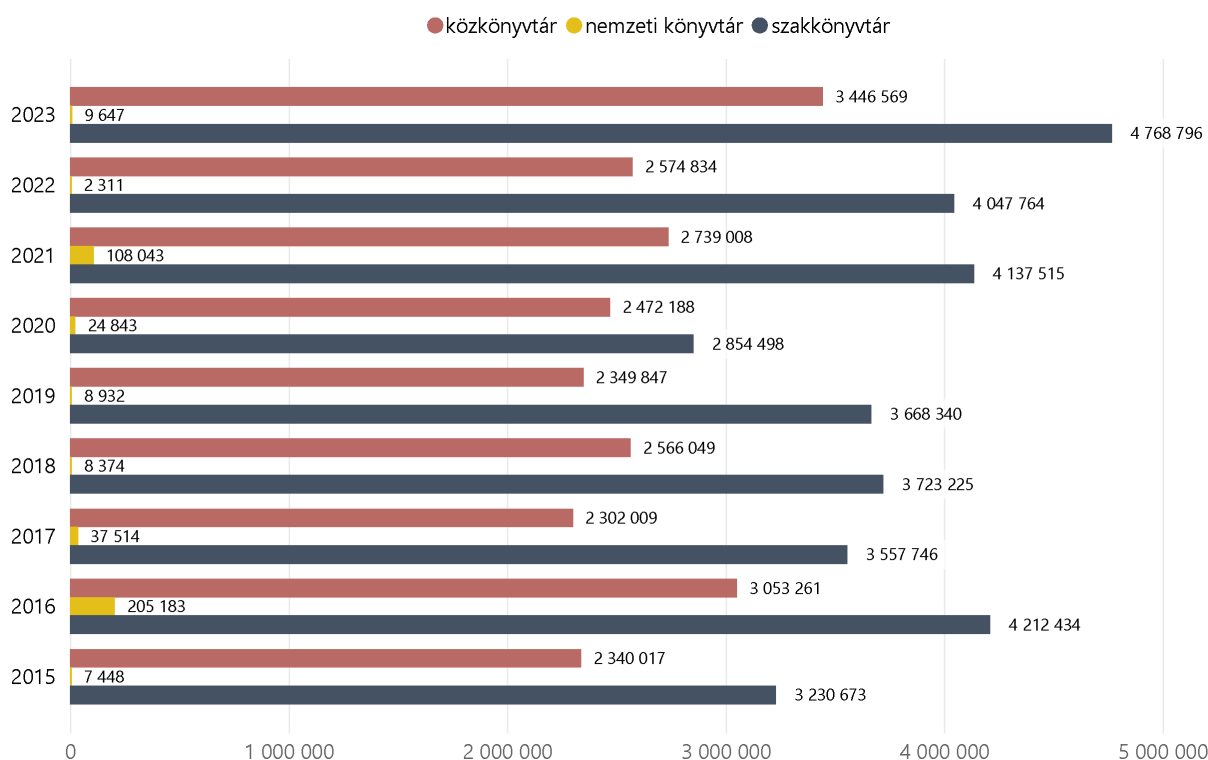
4. ÁBRA: A KÖNYVTÁRAK BEVÉTELEI FORRÁSOK SZERINT (EZER FT) 2015–2023

5. ÁBRA: A KÖNYVTÁRAK KIADÁSAI CÉLOK SZERINT (EZER FT) 2015–2023

6. ÁBRA: A KÖNYVTÁRAK ÁLLOMÁNYGYARAPÍTÁSRA FORDÍTOTT BRUTTÓ ÖSSZEG A KIFIZETETT SZÁMLÁK ALAPJÁN FŐBB KÖNYVTÁRTÍPUSOK SZERINT (EZER FT) 2015–2023

4. ÁLLOMÁNYGYARAPÍTÁSRA FORDÍTOTT KIADÁSOK

Az állománygyarapításra fordított kiadásokat főbb könyvtártípusok szerint megvizsgálva megállapítható, hogy a legnagyobb összeget a szakkönyvtárak fordítják erre a célra, majd a közkönyvtárak következnek. A szakkönyvtárak által e célra kifizetett számlák összege 2023-ban meghaladta a 4,7 milliárd forintot – ami a 2015 óta mért legmagasabb összeget jelenti. A közkönyvtárak esetében még látványosabb emelkedés következett be a 2023-as adatok szerint: közel 3,5 milliárdra (2022-höz képest majdnem 1 milliárd forinttal) nőtt az állománygyarapításra fordított összeg, amely 2015 óta messze a legmagasabb érték. A nemzeti könyvtár esetében is növekedésről számolhatunk be: ugyan 2022-ben a 2015 óta mért legalacsonyabb értéket regisztráltuk, ám tavaly az e célra fordított összeg meghaladta a 9,6 millió forintot. Azonban ez a hullámváz (és nivellált értéktartomány) nem szokatlan, mivel különleges helyzetéből adódóan nagyságrendileg csak kisebb összegeket fordít állománya évi gyarapítására.

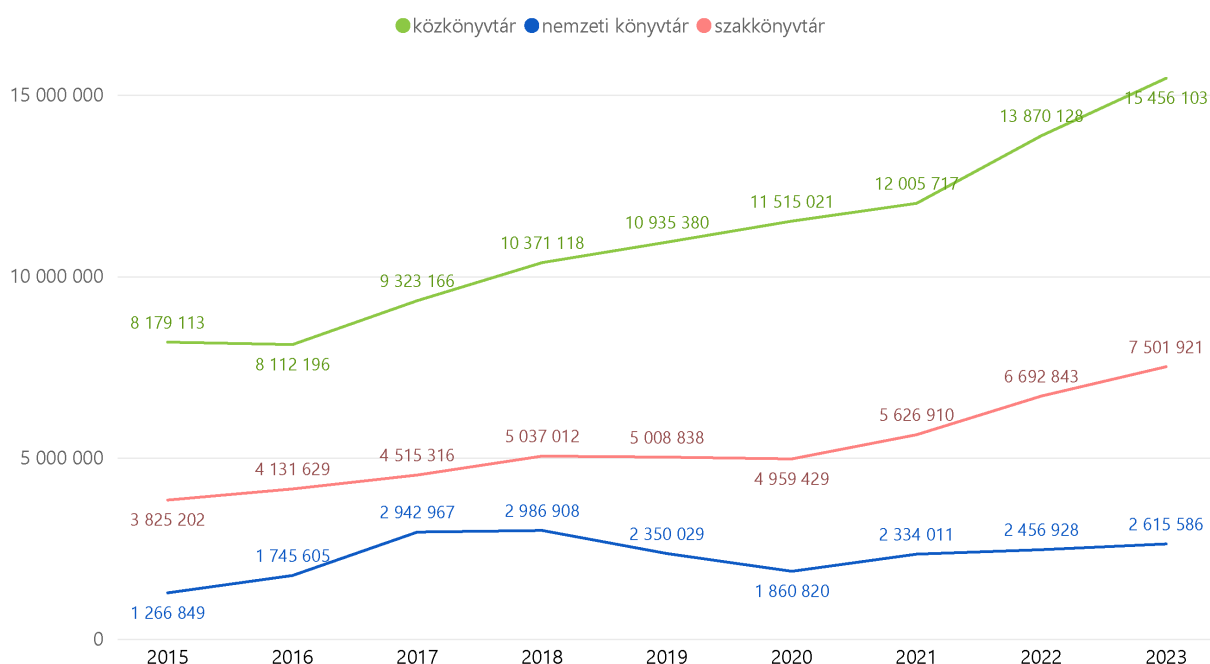
A nemzeti könyvtár hatályos kormányrendelet¹ által előírt, ellenszolgáltatás nélküli kötelespéldány-szolgáltatási kötelezettség kedvezményezettjeként csak kevés dokumentumot vásárol, így az általa állománygyarapításra kifizetett számlák végösszege (2016-ot és 2021-et kivéve) 100 millió forint alatt maradt (6. ábra).

5. SZEMÉLYI JUTTATÁSOKRA FORDÍTOTT KIADÁSOK

A könyvtárak személyi juttatásokra fordított kiadásai összességében emelkedő tendenciát mutatnak – 2021 évtől dinamikus emelkedés tapasztalható e téren. 2015-ben mindösszesen 13,3 milliárd forintot, 2023-ban pedig már 25,6 milliárd forintot költöttek erre a célra. A főbb könyvtártípusok közül a legnagyobb jövedelemtömeget a közkönyvtárak fizették ki dolgozóiknak. Esetükben a személyi juttatások éves összege 8,2 milliárd forintról 15,5 milliárdra emelkedett 2015-ről 2023-ra. A szakkönyvtárak esetében szintén erőteljes emelkedés történt, ők 3,8 milliárdról 7,5 milliárd forintra

¹ 717/2020. (XII. 30.) Korm. rendelet a kiadványok kötelespéldányainak szolgáltatásáról, megőrzéséről és használatáról. Elérhető: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2000717.kor>

7. ÁBRA: A KÖNYVTÁRAK ÁLTAL SZEMÉLYI JUTTATÁSOKRA FORDÍTOTT ÉVES BRUTTÓ ÖSSZEG FŐBB KÖNYVTÁRTÍPUSOK SZERINT (EZER FT) 2015–2023

(közel duplájára) növelték ilyen célú kiadásait. A vizsgált időszak kezdő- és végpontját összevetve a nemzeti könyvtárban szintén jelentős emelkedés figyelhető meg ezen a téren, azonban a 2015 és

2017 közötti erőteljes növekedés után 2018 és 2020 között csökkenésbe fordult a trend, míg a 2021-ben kezdődő enyhe emelkedés 2022 után folytatódott a 2023-as referenciaévben (7. ábra).

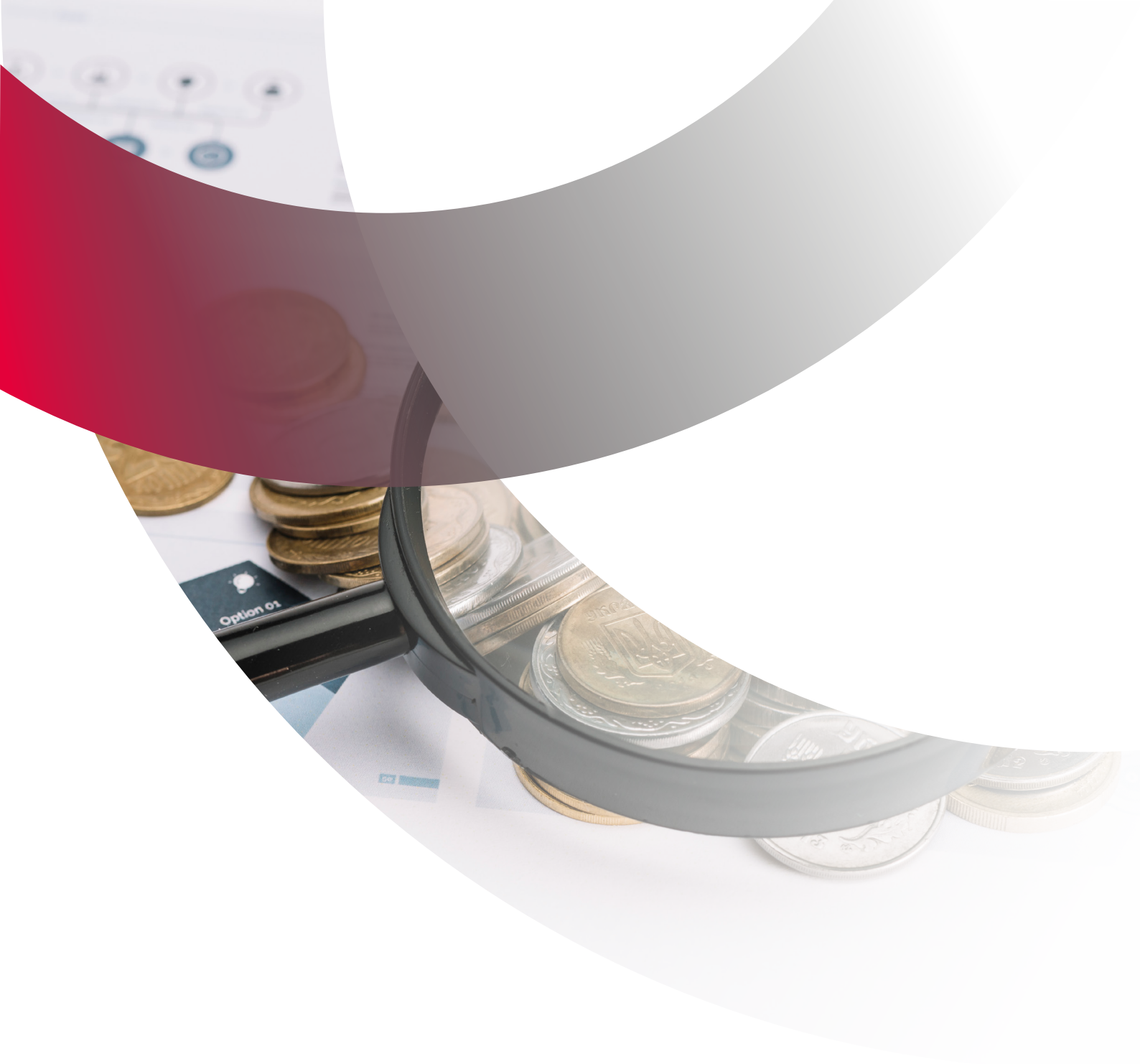
ÖSSZEGZÉS, ÉRTÉKELÉS

A KIADÁSOK EMELKEDÉSE:

A kiadások közül legnagyobb mértékben a személyi juttatások összege emelkedett 2022-ben és 2023-ban is. Ennek egyik oka lehet, hogy nagyon sok könyvtáros garantált bérminimumot keres, amely 2022-ben 16%-kal emelkedett. Ezenfelül 2022. január 1-től 20%-os bértömegemelés volt a közművelődési dolgozók körében, ami 2023-ban tovább emelkedett – annak ellenére, hogy az alkalmazottak száma csökkenő tendenciát mutat. Ezt megerősíteni látszik, hogy jellemzően a nagyobb könyvtárakban – ahol több a foglalkoztatott – nőttek nagyobb arányban a bér jellegű kiadások. A dologi kiadások 2023-as emelkedése vélhetően a rezsiköltségek jelentős emelkedésének tudható be, amit az energia-veszélyhelyzeti intézkedésekkel próbáltak ellensúlyozni. Végül de nem utolsósorban az év második felétől meginduló és egyre növekvő infláció is költségnövekedést okozhatott.

A BEVÉTELI OLDAL EMELKEDÉSE:

A kulturális dolgozók béremelésére 2022-ben 20%-os, többletforrást biztosított a kormányzat, ami elsődleges oka a bevételek emelkedésének. Ezt megerősíti, hogy a bevételeken belül a „támogatás, kiegészítés és átvett pénzeszköz” sor nőtt a legnagyobb arányban.

Magyar Nemzeti Múzeum
Közcgyűjteményi Központ

ORSZÁGOS
SZÉCHÉNYI
KÖNYVTÁR

KÉSZÍTETTE Havadi Gergő, Erdélyi Károly, Bebiák Magdolna
LEKTORÁLTA Szüts Etele, a Könyvtári Intézet igazgatója
OLVASÓSZERKESZTŐ Horváth Barnabás Dávid
LAPTERV Kóbor Szilvia

FELELŐS KIADÓ Rózsa Dávid, az MNMKG OSZK főigazgatója

A KÉZIRAT LEZÁRÁSA: 2024. november
2015–2023 (2024. évi 12. szám)
ISSN 2939-7502